

Universitätsbibliothek Paderborn

Instructio practica ...

De Munere Concionandi, Exhortandi, Catechizandi - Continens non tantùm praecepta ad artem concionandi discendam accomodata, sed etiam Ideas & Conceptus practicos pro Concionibus in Festis B. V. & SS. Dedicacionis, Patrociniij, Novi Anni, Paschatis, Parasceves; item in Primitiis Sacerdotum,

...

Lohner, Tobias

Dilingæ, 1679

§. 3. De primo Officio Concionatoris seu materiæ electione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-48347](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-48347)

catur; huc nimirum collimare debet proximè Concionator, ut *illuminet*, docendo vitia fugere & virtutes exercere; & *accendat* seu moveat ad id, quod docuit faciendum vel fugiendum; id, quod Christus non obscurè insinuavit, dum Spiritum Sanctum super Apostolos in specie ignearum linguarum misit, indicare scilicet volens, quemadmodum ignis proprium officium est illuminare & accendere; ita omnes quoque, qui linguas, id est, imperium & facultatem prædicandi Verbi divini à Deo acceperunt, geminas hæc proprietates possidere debere. Etsi verò interdum delectatio in concionibus quæri possit, hæc tamen non alia esse debet, ut monet Sanctus Salesius, quàm ea, quæ doctrinam & materiam sequitur.

Dicitur Quintò *ad serviendum Deo in hac vita, ut in altera salvi fiant*: Hic enim est finis ultimus Concionis, cum ideo vitia fugere, & virtutes exercere homines debeant, ut voluntatem Dei adimplentes per eam iustificentur, atque adeò veram vitam, quæ in possessione summi Boni consistit, obtineant, & conservent, id quod Christus Joannis 10. indicavit, dicens: *Ego veni, ut vitam habeant, & abundantius habeant*, eum ergo apud eundem dicat: *sicut me misit Pater meus*, & *Ego mitto vos*, rectè concluditur, eundem quoque finem concionatoribus propositum esse debere. Ex quo iterum obiret colligitur, quàm convenienter Concionatores Patribus familias seu Hospitibus comparentur, cum, sicut horum potissimus scopus est, efficere, ut Convictores cibum sibi oblatum comedant, & sic vitam corporalem conservent; ita concionatores verbum divinum prædicare debent suis Auditoribus, ut vitam animæ habeant, & abundantius habeant per voluntatem divinam, de quâ Christus Jo. 4. dixit: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me.*

§. III.

De primo officio Concionatoris seu Materix electione.

Sicut Paterfamilias antequam cibos præparet, & Convictoribus apponat, prius materias congregat, & circa hanc tria potissi-

potissimum observat. Primò eligit & determinat, qualem proponere velit, scilicet conditioni & naturæ Convictorum accommodatam. Secundò ab illis Mercatoribus illam emit, quos optimam & recentissimam habere cognovit. Tertio in penu eam recondit, ut suo tempore sibi servire possit; ita eadem capita Concionator in materia pro concione præparanda observare debet, uti in sequentibus membris ostendetur.

MEMBRUM I,

De electione materia,

Sicuti ergo ante omnia Paterfamilias attendit, quales Convictores habeat, ne, dum solidos cibos infantibus, & teneriores adultis apponit, plus noceat, quam profit; ita Concionator quoque Auditorum suorum conditionem & qualitatem considerare, iisque doctrinas suas accommodare debet, id quod eleganter S. Gregorius lib. 20. moralium cap. 1. super illud Jobi: *super illos stillabit eloquium meum*; declarat, sic dicens, *debet Predicator perspicere, ne plus predicet, quam ab audiente capi possit, ne, dum parvis sublimia & non profutura predicat, se magis curet ostendere, quam Auditoribus prodesse*; ita profectò Sanctus Paulus exemplo suo docuit, dum ad Corinth. cap. 3. sic scripsit; *Et ego, Fratres, non potui vobis loqui tanquam spiritualibus, sed quasi carnalibus; tanquam parvulus lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poterat*. Caveat ergo Concionator, ne apud plebem & Rusticos de ijs facile agat, quæ non nisi ad perfectionem Religiosorum aut Clericorum pertinent, qualia sunt, severa castigatio corporis, studium contemplationis & solitudinis, perfecta sui abnegatio, & similia. Caveat Secundò, ne pro scopo principali assumat facile Speculativam Quæstionem de Deo, Incarnatione, Angelis, &c. v. g. Quomodo Spiritus Sanctus procedat, Christus satisfecerit pro peccatis, an scilicet ex vera Justitia vel non; quomodo Angeli loquantur, puniantur &c. Caveat Tertio, ne, dum apud homines altioris statûs & dignitatis concionatur, concionem suam sublimibus & ingeniosis conceptibus referat, sed potius sibi persuadeat, & hos plerumque in rebus spiritualibus parùm exercitatos esse, at-

que adeò proinde, ut alios lacte, id eſt, communiore doctrina opus habere, & verò etiam libentius audituros, quàm ſi non niſi altæ & ſpeculativæ diſputationes inſtituantur; quem in finem proderit referre, quod de Aulico quodam Concionatore quondam audire me memini, quòd ſcilicet, cum ab initio per aliquot annos de ſublimibus materiis ſublimiori modo dixiſſet, nemo aulicorum facile illius amicitiam & converſationem ambierit; Poſtquam autem miſſam aliquando & ſimiles materias practicè explicare cepiſſet, adeò gratus factus fuerit, ut paſſim ad eum Aulici accurrerent, ſuaque de auditis in concione dubia proponerent. Sed & alios non paucos novi, qui ingentem populi accurſum in ſuis concionibus habuerunt, eò quòd materias practicas, & ad quotidianum vitæ uſum pertinentes vulgari & ad captum accommodato modo proponerent, cum interea alii ſublimioribus conceptibus intenti vix pauciſſimos Auditores numerarent. Et quid amplius volumus, an non clariffimum huius rei exemplum in ipſo Chriſto habemus? an non ille ſuis concionibus ampliffimum fructum fecit? an non ingentem hominum numerum attraxit? an non audire meruit; *nunquam ſic homo locutus eſt?* & tamen quàm humilem loquendi modum adhibuit. Hinc meritò Societas Jeſu Concionatoribus ſuis hanc regulam præſcripfit: *Ea populo proponant, qua ad captum & utilitatem Auditorum erunt accommodata, iſque inſiſtant, qua ad Chriſtianam inſtitutionem, atque ad extirpanda vitia, & virtutes inſerendas valent, & à rerum ſublimium curioſa tractatione ſe abſtineant. Commendare autem debent Confessionis & Euchariftia frequentem uſum, in bonis operibus proſectum, & perſeverantiam, Eccleſiarum Caremoniarum obſervantiam & cetera, qua ad cultum divinum pertinent, eamque obedientiam, qua Principibus & Prælatiſ, qui Dei in terris vices gerunt, exhibere debent. Commendabunt etiam peculiari ratione Penitentia & miſericordia opera, Sanctarum precum & aliarum piarum devotionum exercitia, utilium librorum lectiõnem, & bonam filiorum educationem,*

MEMBRUM II.

De libris, ex quibus petenda est materia
Concionum.

Sicut Paterfamilias, ubi materias pro cibis determinaverit, pro ea comparanda ad eos se Mercatores confert, ubi eam optimam & recentissimam inventurum se sperat; ita Concionator quoque materiam & argumenta ex iis potissimum libris & Auctoribus petere debet, qui solidè & doctè eam pertractant, quos proinde dignoscere non parùm refert.

Primò itaque & principalem locum habere debet sacra Scriptura, de qua S. Augustinus loco supra citato rectè dixit; *Maiores est huius Scripturae auctoritas, quàm omnis humani ingenii perspicacitas; quidquid enim (ut idem capit. ultimo de doctrina Christiana ait) homo extra eam didicerit, si noxium, est hic damnatur: si utile est, hic invenitur; & cum ibi quisque invenierit omnia, quae utiliter alibi didicit, multò abundantius ibi inveniet ea, quae nusquam alibi invenire potuit.* Clariùs verò fructum hunc, qui ex Scriptura sperari posset, explicat Sanctus Isidorus de summo Bono, dum ait, *geminum confert donum lectio Sacrae Scripturae, sive quia mentis intellectum erudit, sive quia à mundi vanitatibus abstractum hominem ad amorem Dei perducit.* Quod ipsum Sanctus Paulus 2. ad Timoth. 3. indicaverat dicens; *omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum; ad urgendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia.*

Secundum locum Sancti Patres meritò tenent, quia hi, ut bene notat Sanctus Salesius in modo concionandi à se composito cap. 3. nil aliud continent, nisi Evangelium explicatum seu Sacram Scripturam compositam; talis, proinde inter doctrinam illorum & Sacrae Scripturae est differentia, qualis est inter amygdalum decorticatum, & amygdalum sub cortice reconditum; vel qualis est inter panem integrum & panem divisum; familiarissimè igitur iis, inquit, utendum tanquam instrumentis, per quae Altissimus verborum verum sensum nobis communicavit; unde rectè iis applicatur Ecclesiastici cap. 8. facta adhortatio, dum ait: *Non te pretereat narratio Seniorum; ipsi enim didicerunt à Patribus suis, quoniam ab ipsis discas;*

disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.

Tertium locum vitæ Sanctorum & aliæ similes Sacræ historiæ approbata obrinent, quia, ut idem S. Salesius loco citato ait, vitæ Sanctorum nil aliud sunt, quam Evangelium opere completum; neque aliud inter Evangelium scriptum & vitas Sanctorum discrimen est, quam inter musicen notis notatam & musicen voce decantatam, unde nihil utilius, præstantius, & laudabilius est illis.

Quartum locum ascetici libri & concionatorii sibi vendicant; quia hi similes sunt apibus, qui Sacræ Scripturæ, Sanctis Patribus, & vitis Sanctorum velut bene olentibus flosculis per continuum studium insidentes mel spiritualis doctrinæ dulcissimum exugunt, & in Conciones, & libros suos velut aptissima alvearia transferunt, unde merito quoque magna illis auctoritas tribuenda est, tanquam utilissimo compendio Sacræ Scripturæ, Sanctorum Patrum, & vitarum Sanctorum.

Quintum locum merentur profanæ historiæ, de quibus tamen rectè notat S. Salesius loco citato, quod modicè iis utendum sit, sicut scilicet vescimur fungis ad appetitum extimulandum; attendendum proinde, ut convenienter atque ad propositum enarrentur, & ut S. Hieronymus monet, iis faciendum est, quod Israëlita mulieribus captivis, dum illis nubere statuerant, faciebant, dum scilicet illis ungues præscindebant, & capillos detondebant; ita nimirum & historiæ istæ cogendæ sunt, ut integræ Evangelio subserviant, & ad veram Christianam virtutem conducant, submovendo, quod in actionibus Paganorum & profanis alicui offensionem subiacere possent; Hinc in præstantia Cæsaris v.g. adimenda & notanda ambitio, in fortitudine Alexandri perimenda vanitas, Contumacia, & animi elatio, in Castitate Lucretiæ prætereunda est mors violenta ex desperatione illata, & sic de reliquis loquendo.

Sextum locum habere possunt naturales historiæ nam, ut benè notat S. Salesius, Mundus Verbo Dei conditus ex omni parte laudem cantat Conditoris, & liber est, qui Verbum Dei complectitur, sed tali exaratus idiomate, quod omnes haudquaquam dignoscant, pluribus est occultum, illi tamen, qui-

bus

bus per meditationem liber hic innotuit, utiliter eo utuntur; Exemplum sequuntur S. Antonii, qui alterius Bibliothecæ erat nescius, audivitque attentè S. Paulum dicentem quòd visibilia DEI per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Præcipuè tamen hic liber conducit pro similitudinibus à majore ad minus deducendis, qualibus antiqui Patres frequentissimè sunt usi, neque etiam Sacra Scriptura dedignata est, hinc dicit; *Vade piger ad fornicam: sicut gallina congregat pullos: quemadmodum desiderat cervus: quasi struthio agri: videte lilia agri.*

Septimum locum meritò concedere possumus antiquis quibusdam Philosophis v. g. Aristoteli, Platoni, Senecæ, Epicteto & similibus, quorum doctrinæ non leve argumentum suggerunt ad Christianos convincendos, si nempe hi tam copiosè fidei lumine illustrati aut nesciant, aut facere renuntiant, quod illi solo naturæ ductu intellexerunt, & tam fortiter interdum sunt executi, unde selectiores horum Philosophorum sententiæ non inutiliter quandoque citantur, dummodo Catholicæ doctrinæ concordent, & ad finem supra dictum ordinentur.

Octavum locum denique & ultimum habent Poëtarum fabulæ aut aliorum, quos non aliter usurpandos à Concionatore monet S. Salesius, atque ipsis antidotis utimur, ut scilicet quis facile capiat, quod horum non velimus professionem facere. Versus Poëtarum sunt valdè utiles, unde etiam veteres aliqui Patres ijs sunt usi, imò & ipse sanctus Paulus Aratum & alios citavit.

MEMBRUM III.

De Bibliotheca à Concionatore paranda.

Ex ijs, quæ modò dicta sunt, facilè nunc apparet, Bibliothecam Concionatori necessariam esse, Auctores & doctrinas, ex quibus argumenta desumenda diximus, continentem; quia verò multum refert, tam ad sumptus inutiles cavendos, quàm ad curiositatem, quæ in evolutione multorum librorum reperitur, & non modicè animum distrahit; evitandam, ut solida & utilis Bibliotheca comparetur, ideo pauca ad hunc finem regulas Concionatori suggeram.

Prima

Prima itaque regula hæc esto; *Pauci, sed utiles libri comparandi*: ratio est, quia multitudine librorum incenditur curiositas vagandi per illos; unde quia intellectus pluribus intentus minus se ad certas & utiliores materias applicat nullum solidum fructum ex tali lectione haurit. Deinde multi libri eandem rem aliis duntaxat verbis, & modo proponunt, unde præstat doctrinas communiore in paucis libris comprehensas habere.

Secunda regula est. *In omni materia, cujus scientia à Sacerdote requiri potest. Unus saltem Auctor est comparandus*, & is maximè, qui optimè talem materiam tractare creditur; ratio est, quia, cum memoria nostra satis labilis sit, hoc subsidium meritò necessarium creditur, ut, in quo nos deficere advertimus, in eo à tali Auctore sublevenur.

Tertia regula: *Illi maximè emendi Auctores, qui utiliora sunt*, id est, qui plures tales materias, quæ in quotidianum usum veniunt, pertractant, & plura genera locorum, ex quibus argumenta desumenda sunt, continent; sic enim & pretii, & laboris insignè lucrum acquiritur, dum in uno libro obtinetur, quod in multis laboriosè esset quærendum.

Quarta regula: *Nullus liber incognitus facile emendus*, id est, nisi Concionator priùs indicem materiarum, & aliquot capita, ex quibus modum proponendi cognoscere queat, perlegerit; ratio est, quia, licet sæpè Auctor aliquis à variis viris doctis commendetur, id tamen interdum tantùm fit propter ingeniosos conceptus, ac sublimes sensus & interpretationes, quæ omnia parùm profunt Concionatori Tyrone & plebeio (qualem hic potissimùm instituendum sumpsi) ad conciones plebi populòque parùm litterato habendas.

Quinta regula: *Cæteris paribus illi libri præferendi sunt, qui bonos indices habent*; quia tales indices, cum sint breve quoddam compendium libri, mirè juvant Concionatorem ad opratum finem & fructum, quem ex tali libro maximè quærit, reportandum.

His regulis bene observatis distinguat Concionator inter Bibliothecam necessariam & non necessariam, sed utilem tamen, studeatque priùs illam comparare, quàm posteriorem emat; necessariam autem Bibliothecam voco, quæ constat

stat iis libris, sine quibus difficulter munere Concionatoris, aut Pastoris fungi poterit, quales sequentes esse judico.

Scripturarii.

Scriptura Sacra latino & vulgari sermone conscripta, ut textus, qui intellectu satis difficiles sunt, convenienter etiam vulgari idiomate interpretari queat Concionator.

Concordantia Bibliorum ad locos Sacrae Scripturae quaerendos imprimis necessaria.

Aliquis Interpres Sacrae Scripturae, qui saltem succincte explicet difficiliora loca Sacrae Scripturae, qualis v. g. est Tirinus, Menochius &c.

Flores Bibliorum & Doctorum, qui sunt parvi duo libelli, sed utiles valde, ut qui contineant locos communes & sententias Sacrae Scripturae & sanctorum Patrum circa omnes ferè materias, nisi malit Polyantham Langii emere, quae & has & plures alias res continet.

Concionatorii.

Mathiae Fabri Conciones, quas praeter aliis suaserim ob materiarum & conceptuum insignem copiam & varietatem, ita, ut si perire hunc Auctorem usurpare noverit, Concionatori vel solus sufficere queat materiam pro concionibus per multos annos habendis.

Laurentii Foreri Vita Christi in quatuor tomos distincta, ubi magnam copiam doctrinarum moralium & conceptuum pro concionibus reperiet, & praeterea omnes etiam ferè praecipuas hujus temporis controversias succincte & solide tractatas.

Pædagogus Christianus liber apprimè utilis, ut qui materias ad vitam Christiano modo instituendam contineat, & accomodata valde ad conciones parandas ratione pertractet.

Historici.

Vitae Sanctorum à Zacharia Lisspeloio, aut qui magis ferè placet, ab Heriberto Rosweido conscriptae.

Speculum Exemplorum, vel Catechismus historicus Antonii Bauraltii, qui uterque liber continet historias ad virtutes & vitia pertinentes.

Asceta.

Asceta.

Opera Hieremiæ Dræxeli, quæ, si omnia habere potest, duobus tomis in folio collecta, optimum haberet subsidium ob copiosos indices non materiæ duntaxat utilissimum, sed conceptuum etiam in Evangelia dominicalia & festiva digestarum; quia tamen hi tomis sat magno pretio venduntur, ideo aliquot saltem ex his libellis comparare studeat v. g. Phaetontem, Rosas marianas, Gymnasium patientiæ, Heliotropion, Trismegistum, Prodomum æternitatis, Rogum damnatorum, Nicetam, Cælum, Rhetoricam cælestem, Amussum.

Summa vitiorum & virtutum Guilielmi Peraldi; aut Beati Alberti Magni Paradysus; vel Jacobus Alvarez de virtutum adeptione & vitiorum extinctione; hi enim libelli ad naturam virtutum & vitiorum serviunt, quæ, ut vidimus, sunt potissima materia ad concionem rectè intelligendam.

Seelen-Hülff Martini de Roa, libellus de auxilio purgantibus animabus ferendo, & valdè solidè hanc materiam pertractans, vel alius similis.

Casista & Controversista.

Pauli Laymanni Theologia moralis, quem meritò quivis Sacerdos habere deberet, ut qui solidè & succinctè atque accommodatè ad nostra tempora hanc materiam pertractat.

Hermannus Busenbaum Theologiæ moralis medulla, qui libellus, quia nervosè & compendiosè omnes materias practicæ Theologiæ complectitur, & varias inde resolutiones deducit, meritò etiam valde commendari deberet cuivis Sacerdoti & Concionatori.

Manuale Martini Becani, vel colloquia Catholica Patriæ Christophori Pflaumer germanicè edita; vel Clypeus fidei germanico idiomate conscriptus, qui omnes tres libri valde utiles sunt ad controversias in compendio recolendas.

Varii.

Catechismus Romanus vel Trevirensis.

Concilium Tridentinum.

Rituale & Constitutiones Diocæsanæ.

Geor-

Georgii Vogleri Catechismus & Trost-Brunn.
Dictionarium, Promptuarium & Smetius, vel Amal-
thæum profodicū pro usu latinæ linguæ perficiendo, & vo-
cabulis latinis rectè pronuntiandis.

Bibliotheca librorum utilium.

Et si ex libris supra assignatis magnum possit habere sub-
sidium Concionator, negari tamen non potest, superesse ad-
huc multos alios, à quibus magnopere posset juvari in mun-
ere suo rectè obeundo, quorum proinde aliquos obiter indi-
care proderit, ut eos suo tempore, si sumptus superant, com-
parare queat.

Ex Scripturariis adhuc emere posset Cornelium à Lapide,
qui in plerosque S. Scripturæ libros commendatus est. Quod
si omnes tomos emere non possit, saltem commentarium e-
jusdem in Evangelia & Epistolas emat, ut qui materias fre-
quentius occurrentes continent. Tolletum in Lucam, & Se-
bastianum Baradium in concordiam & historiam Evangeli-
cam. Franciscum Riberam in Epistolam ad Hebræos, & san-
cti Joannis, qui valdè solidè docet modum interpretandi &
intelligendi Sacram Scripturam.

Ex Theologis curet aliquem saltem Theologum Schola-
sticum habere, ad quem in dubiis recurrere possit, quisque
non nimis fusè totam materiam Scholasticæ Theologiæ per-
tractet, quales esse possunt Tannerus, qui etiam practicas
materias, & Germaniæ nostræ potissimum subservientes cla-
rè admodum & succinctè tractat; vel Gregorius de Valentia,
vel Martinus Becanus. In Theologia autem morali Ferdi-
nandus de Castro Pallao, qui omnes materias solidè, suffi-
cienter & compendiosè pertractat. Thomæ Sanchez opus
morale & de Matrimonio. Compendium Dianæ in quarto
editum, vel in folio Hortus Pastorum Petri Marchantij, aut
Patris Georgii Gobat Theologia Fundamentalis.

Ex Concionatoribus comparare adhuc potest Henricum
Engelgrave Lutem Evangelicam in Dominicas, & Pantheon
ac Cælum Empireum in festa. Joannis Gayler Kaiserspergii
aliquot opera v. g. Sermones de oratione & passione. Navi-
culam pœnitentiæ, ubi practicè valde & ad populum apposi-
tè tractantur hæ materiæ. Conciones Discipuli, in quibus
prima-

primarius quidam Concionator fatetur, se artem utilitatem concionandi didicisse. Nucleum Coppenstainii ex conceptibus prædicabilibus Petri Bessæ, ubi copiosam materiam locorum & allegoriarum ex Sacra Scriptura petitarum inveniet. Matrem admirabilem Georgii Pistorii, & ejusdem *Klags Haus*, qui duo libri pro concionibus de B. Virgine & Animabus purgatorii habendis copiosam suggerunt materiam.

Ex Ascetis servire ei possunt Alphonſus Rodriquez de perfectione & virtutibus Christianis. Franciscus Arrias de imitatione Christi. Passio novo antiqua Patris Leopoldi Mancini, ubi valde multas doctrinas morales practicas concionibus inservientes inveniet, Viridarium & Pomarium Joannis Bussæ. Jacobus Salius de Timore & Amore DEI. Francisci Saleſii opuscula, præcipue introductio ad vitam devotam, & ejusdem regulæ. Dux peccatorum Ludovici Granatensis. Joannes Nierenbergius de adoratione in spiritu & veritate. Isagogæ ad amorem divinum Patris Petri Pennequin.

Ex historicis multum juventur vitæ Patrum à Rosweido illustratæ. Regnum DEI germanico idiomate conscriptum. Calendarium Beatissimæ Mariæ Virginis germanicè editum, Epitome Cardinalis Baronii. Jacobi Gordani Chronologia in folio, ubi omnes hæreses etiam cum suis doctrinis fusè & solidè referuntur & refutantur. Brachelii historia nostri temporis.

Ex variis addere potest Ravisii Textoris Officinam, quæ est compendium quoddam eruditionis profanæ; Simonis Maiali caniculares dies, qui auctor de omnigena materia curiosè satis discurret. Moralitates Bibliorum Petri Berchonii. Summa F. Joannis à sancto Geminiano, qui liber de omnium rerum proprietatibus differit, ac varias inde morales doctrinas deducit. Similitudines selectæ ex sanctis Patribus & aliis Auctoribus ab Alexandro Ambitellrodano. Porro circa hanc geminam Bibliothecam sequentia diligenter notanda sunt, ut solidus ex illis fructus referatur.

Primum est, ut non existimet Concionator hos solos libros ob sui utilitatem cæteris esse præferendos, sed ideo tantum à me esse citatos, quia eorum utilitas, materia, & modus proponendi mihi magis perspectus est, unde si vel ipse aliquot alios libros his utiliores, vel meliores cognoverit, vel
ab aliis

ab aliis commendari audiverit, poterit pro suo arbitrio etiam illos comparare, vel assignatis præferre, modò regulas supra assignatas observet.

Secundum est, ut, ubi aliquem librum emerit, vel alio modo comparaverit, quamprimum commodè potest, indicem Capitum vel Quaestionum ab illo tractatarum percurrat, ut generalem saltem libri illius & materiarum in eo contentarum cognitionem habeat.

Tertium est, ut tempore illo, quod ab aliis curis magis necessariis vacuum est, Auctores illos, qui magis utiles ipsi videbuntur, ad finem præfixum à capite ad calcem legat, & ex iis selectiora in charta ad hoc destinata denotet, quod quidem, qua ratione fieri possit, mox docebo.

MEMBRUM IV.

De modo fructuosè notandi.

Sicuti Patresfamilias ordinariè cellam quandam penuriam habent, in qua materiam pro cibis suo tempore proponendam asservant, ita similem quoque industriam tantò diligentius adhibere debet Concionator, quanto majorem inde utilitatem, facilitatèque in concionibus faciendis sperare potest. Porrò cellæ hujus penuriæ vicem notata, quæ ex variis libris collegerit, subibunt, quam quidem, ut instruat, duos sibi libros seu thecas parabit.

Primus continebit materias remotas, id est, sola themata, & conceptus pro concionibus faciendis, qui quidem liber practicè videtur sic conficiendus. Primò sumatur Quaternio complicatus, & in quatuor partes divisus (hæc enim foliorum divisio & forma præ cæteris apta videtur ad notandum) in cujus initio scribatur titulus Festi vel Dominicæ, pro qua conceptus annotandi sunt; tum subjungatur paucis verbis ipse conceptus, numero tamen aliquo, qui eum ab aliis conceptibus distinguat, præfixo; quod si de eo conceptu ab Auctore quopiam factam aliquam Concionem, vel certè eum fusiùs explicatum invenerit, breviter adjungere locum illius libri poterit. Idem faciendum suadeo, si ipsemet Concionator de illa materia jam fecerit Concionem, tum enim adscribere poterit: vide tuas Conciones, hoc vel illo folio aut loco

Instruè. VII.

B

Anno-

Annotatis sic conceptibus pro una Dominica, ad aliam pergat, relicto tamen duorum vel trium foliorum spatio pro conceptibus pluribus præcedentis Dominicæ, & sic per omnia alia Festa & Dominicas progrediatur; quod ut ordinatè fiat, & ut faciliè locos communes invenire possit, judico Dominicas quidem secundùm consuetum ordinem ponendas, in Festis verò ordinem dignitatis, eo ferè modo, quo in Litaniis maioribus observari solet, servandum esse, ita tamen, ut in fine adjungat titulos pro Communi Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum, pro festo dedicationis, pro animabus purgantibus, pro supplicationibus, pro primitiis, pro funeribus &c.

Secundus liber materias proximas continebit, in quo potissimùm selectiores Sacræ Scripturæ, SS. Patrum Ascetarum & Philosophorum sententiæ, item historiæ similitudines, Authores fusiùs de proposita materia scribentes &c. annotanda sunt, in quibus tamen conscribendis non eundem omnes modum servant. Tres ferè sunt potiores, quorum quemlibet referam, simulque commoda & incommoda, quæ affert, indicabo.

Primò ergo aliqui quaternionem accipiunt, & in ea omnia, quæ digna notatu videntur promiscuè annotant, additis tamen cuique materiæ novæ numeris. Ut verò faciliè materias themati suo inservientes invenire possint, in fine indicem conficiunt, in quo per diversos titulos indicant, quid de quavis virtute aut vitio annotaverint. Illud tamen rectè notant nonnulli, hos titulos non nimis generales esse debere, quia magnum in seligendis aptioribus sententiis aut historiis laborem facessunt, unde non tantùm scribendum est *humilitas*, sed *humilitas honorata, premiata &c.* num. 384. Hic modus notandi illud potissimùm commodum habet, quòd non multæ vacuæ chartæ relinquuntur; neque multùm deliberandum sit, quo quidvis loco annotari debeat; Incommodum verò non modicum referunt illi, qui eum observant, quòd, si numerus excrescat, & pro eodem titulo centum vel plures numeri habeantur, omnes aut plerique magno labore percurri debeant, ut selectiores sententiæ vel historiæ eligi possint.

Secundò alii tres vel quatuor quaterniones assumunt, &

in eo

In eorum primo hunc titulum præfigunt; *Doctrinalia*, atque ad eò solas sententias sanctorum Patrum, aut etiam aliorum Doctorum nobiliores annotant, servato ordine eodem, quem supra indicavi. In secundo præfigunt titulum; *Historica*, & in eum solas historias scribunt; in tertio ponunt titulum *Miscellanea*, & in eo scribunt, quidquid notatu dignum occurrit, atque ad aliquem ex primis duobus Quaternionibus revocari non potest, qualia esse possunt, Apophtegmata, similitudines, Parabolæ, Fabulæ, loci Auctorum annotati, qui de aliqua materia eleganter scripserunt, Versus etiam Poëtarum, & alia similia. Porro pro his omnibus Quaternionibus generalem indicem faciunt, ita tamen, ut, si de virtute aliqua v. g. sententiam elegantem annotaverint, eam præfixâ litterâ D. & numero addito significant, quod signum est, eam in adversariis doctrinalibus quærendam esse, & sic eodem modo historias litterâ H. Miscellanea littera M. numero præfixâ indicant.

Hic modus illud commodum habet, quod ordinatiùs omnia disponat, & si quis v. g. historiam tantùm habere velit, faciliùs eam inveniat, cum ij, qui priorem modum observant, omnes numeros percurrere debeant.

Illud tamen etiam incommodum patitur, quod nec ipse satis liberetur ab ea molestia, quæ sentitur in selectioribus sententiis vel historiis eligendis, maximè si notata multùm excreverint.

Tertiò alii sequentem modum observant. Tres faciunt libellos, in quorum primo ea tantùm notant, quæ de virtutibus magis usitatis & in quotidianam praxin venientibus notatu digna occurrunt. In secundo libro vitia usitatiora pro titulo ponunt, & quæ de iis notanda occurrunt, annotant. Quibus etiam addunt media quædam ad talia vitia cavenda. In tertio tandem annotant, quæ ad ad nullum ex prædictis titulis pertinent, servantque ex his notandis unum ex præcedentibus duobus modum, neque incurrunt eam difficultatem, quam illos modos secum afferre diximus, cum pauca sint, quæ in hoc tertio libro annotantur, atque ad eò numeri non ad eò excrefcere possint.

Porro in præcedentibus duobus libris ea, quæ ad virtutem vel vitium pertinent, sic annotant. Sumunt decem vel

duodecim folia, sive in octava, sive in quarta forma, in se complicata, & in primi folii capite scribunt titulum virtutis vel vitij, huic titulo alium subjungunt, *Ex Sacra Scriptura*, sicque in illo folio sententias selectiores ex Sacra Scriptura de illa virtute vel vitio notant, ita tamen, ut per numeros denotent sententias, & in margine Auctorem vel librum, ex quo descriptæ sunt, citent, & semper adhuc in folio spatium aliquod relinquunt, ut aliæ adjungi possint. In secundo postea folio hunc scribunt titulum *Ex sanctis Patribus*, simulque sententias ex sanctis Patribus eo modo & ordine notant, quo ex Sacra Scriptura notandas diximus. In tertio vel quarto præfigi potest titulus *Historia*, in quinto vel sexto *similitudines*, in septimo *Miscellanea*, per quæ intelligo ea omnia, quæ vel ex Poëtis vel Ethnicis Auctoribus occurrunt, aut etiam ex sanctis Patribus, aut aliis Scriptoribus, & ad nullum ex præcedentibus revocari possunt, in octavo tandem scribendi erunt Auctores, qui de tali virtute aut vitio melius scripserunt, ex quibus si quis v. g. præ reliquis excellat, potest interdum signo NB. notari.

Iste modus notandi illud potissimum incommodum habet, quod multas vacuas chartas relinquere debeat, quod tamen incommodum, si quidem alicujus momenti est, ab illis tantum curandum est, qui ab uno loco in alium frequenter migrare, & suas reculas ipsimet portare debent.

Commodum verò hoc ingens habet, quòd, si quis de virtute aut vitio notiori concionari velit, in uno Quaternione sub uno aspectu habeat, quæcunque de tali materia annotavit; aut si materiam sufficientem non habet, Auctores illicò inveniatur, apud quos plura invenire possit. Pari modo, si quid legit vel audit, mox intelligit, quo in loco illud notare debeat, nec multis numeris aut indicibus indiget, per quos querere laboriosè debet, quod invenire cupit.

Ex his tribus modis notandi aliquem sibi eligere Concionator potest, quem convenientissimum judicat, modò sequentia diligenter observet. Primò, ut si semel aliquem ex his elegit, eum constanter retineat. Secundò, ut etiam ab isto labore notandi non facilè superari se sinat, aut ab hoc proposito desistat. Tertio ut non nisi selectissima quæque annotet, & quæ in libris passim obvius non reperiuntur. Quarto,

ut ea,

ut ea, annotat, non nimis fusè scribat, maximè historias, sed paucis verbis substantiã illius indicet, & in margine locũ, in quo fusiùs descripta inveniri possit, annotet, nisi rara esset admodum historia, & liber, ex quo descripta est, non facilè haberi posset, tum enim fusiùs cum plerisque circumstantiis notari posset; sententias tamen ex sanctis Patribus, vel ex Sacra Scriptura integrè, & à verbo ad verbum scribere debet, maximè si Breviares sint. Quintò, ut nonnunquam etiam notata relegantur, maximè si juxta primum notandi modum omnia promiscuè scripta fuerint; sic enim memoriæ firmiùs imprimuntur.

M E M B R U M V.

De varietate materiae.

Sicut Patres familias inter alia diligenter curare debent, ne semper ejusdem generis cibos apponant, nisi quando gravis aliqua ratio id exigere videtur; ita Concionator quoque studiosè cavere debet, ne eandem semper materiam repetendo & obtrudendo fastidium creet Auditoribus; nisi fortè evidens aliqua necessitas, aut utilitas aliud exigeret, tum enim non horrere debet similem repetitionem, sed potiùs se & Auditores suos illo sancti Pauli ad Philippenf. 3. solari: *de cetero Fratres mei, gaudete in Domino, eadem scribere mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium est.*

Porro varietas ista in tribus capitibus ostendi potest. Primò in ipsis doctrinis, ne scilicet per magnam anni partem de eodem vitio aut virtute prædicet, id enim, ut experientia docet, non parùm avertit animos Auditorum, eorum præcipuè, qui aut minùs ad simile vitium inclinatos se putant, aut virtutem talem parùm sibi convenientem arbitrantur; potiùs ergo, si necessariam certi vitii aut virtutis tractationem crebriorem aut longiorem putat, diversis temporibus id faciat, ut nunquam facilè Auditor concionem aditurus sciat, de qua materia Concionator sit peroraturus.

Secundò ostendi potest varietas in Fontibus, si nimirum quandoque ex Evangelio ipso doctrinam unam alteramve adducat: quandoque ex ipso Festo vel Tempore, quod occurrat, occasionem & materiam desumat, ut si in die Rogationis de utilitate processionis, aut modo eam fructuosè instituendi: in

di: in Primitiis alicujus Sacerdotis de dignitate Sacerdotii concionetur; quandoque librum aliquem Sacrae Scripturae multis doctrinis moralibus refertum v. g. Tobiae, Judith, Esther &c. sibi explicandum desumat, & doctrinas inde salutare & Auditori accommodatas eruat, id quod in concionibus tempore Adventus, Quadragesimae inter hebdomadam haberi solitis aliqui praecipue faciunt, quandoque comparationem aliquam instituat v. g. hominis cum Milite, Peregrino, Mercatore, simulque ostendat, quomodo omnes, aut plerumque horum proprietates quilibet jure merito procurare debeat, quemadmodum D. Joannes Gailen Kaiserspergicus frequenter & cum magna gratia usurpavit; quandoque ordinem vitae instituendae conficiat, in quo quid singulis diebus, hebdomadibus, mensibus, annis cuius homini Christiano agendum sit, doceat, ad eum ferè modum, quem Pater Jacobus Alvarez in libello de vita religiosè instituenda observavit; quandoque exercitia spiritalia à sancto Ignatio Fundatore Societatis JESU sapienter excogitata assumat, & quomodo quis per triplicem viam, purgativam scilicet, illuminativam, & unitivam ad Christianam professionem coniti debeat, ostendat; quandoque ipsum Catechismum minorem explicandum assumat, altiori tamen modo, quam Juventuti proponi soleat, nec sine grata quadam eruditionis copia & aemulatione; quandoque varias spirituales Artes doceat, v. g. artem amandi, patiendi, loquendi, verum aurum, id est, bona opera faciendi, bene regendi, orandi, laborandi &c. quo quidem ex fonte copiosae simul & jucundae materiae hauriri possunt, in qua etiam errores varios in variis actionibus committi solitos ostendat, modumque & causas emendandi ostendat.

Tertio denique varietas ista ostendi potest *in modo proponendi*, qui quidem & ipse varius esse potest. Primus est, si una doctrina moralis eligatur, & per varias rationes exercitium illius suadeatur, ut si quis sententiam Christi: *Discite à me, quia mitis sum*, assumens conetur Auditores ad mansuetudinem Christi imitandam excitare. Secundus est, si ex una sententia aut factis plures doctrinas eliciat, ut si quis ex illa sententia Christi: *Verba mea non praeteribunt*, ostendat, quam magnum solatium pauperes, infirmi, contempti, peccatores

atores &c. ex promissis in Sacra Scriptura factis haurire debeant; aut si quis ex communi consuetudine paschalia distribuendi occasionem desumat, varias doctrinas ex resurrectione & apparitionibus deductas eruendi, & diversis statibus applicandi. Tertius est, si comparatio unius rei cum altera instituat: v. g. Beatissimæ Mariæ Virginis cum Arca Noë, & pro hac ostendatur, ejusdem amorem meritò inter prima & ceteriora signa prædestinationis æternæ numerari posse: aut si Christus viti comparetur, demonstreturque, quomodo omnis efficacia actionum nostrarum ex ipsius meritis & exemplis per imitationem expressis desumi debeat. Quartus est, si ipsum Evangelium per partes explicetur, variæque inde doctrinæ morales & catechetiæ eruantur, uti Pater Mathias Faber plerumque in penultima concione facit. Quintus est, si per parabolam à se vel aliis excogitam Concionator persuadere conetur id, quod sibi proposuit pro themate, quem modum Christo familiarem fuisse ex Evangelio notum est. Sextus est, si historia quæpiam pro fundamento principali assumatur, & ex ea occasio desumatur ad varias doctrinas morales inde eruendas, ut si v. g. quis historiam illam de Philosopho in foro sedente, & sapientiam vendente narret, dicatque sententiam ab illo Rege pro documento datam (ut scilicet nihil inciperet, priusquam ponderaret, quem exitum esset habiturum) pariter suis Auditoribus, vel pro fosculo majali, vel si tempus exigat, pro Xenio oblatorum, adeoque ostendat, quomodo hanc doctrinam in occasionibus peccandi, in actionibus quotidianis, & tribulationibus observare debeant. Septimus denique modus est, si varia mysteria sub Evangelio latentia proponantur, & explicentur, sicut plerumque Pater Mathias Faber in ultima concione sua proposuit. Atque hi sunt potissimi modi proponendi, qui in concionibus observari solent; non negaverim tamen plures adhuc excogitari posse, sed qui plerique ad unum ex assignatis revocari queant, ut examnanti patebit.

